

#TRYGGSKOLA

FICKHANDBOK FÖR SKOLPERSONAL

© RFSL Ungdom och RFSL Stockholm

Fickhandboken #tryggskola är framtagen inom projektet Nätverket för normkritiska skolgrupper (NNSG). Projektet drivs av RFSL Ungdom och RFSL Stockholm och finansieras av Arvsfonden.

TACK till alla elever som bidragit med kunskap, upplevelser och framförallt inspirationen och idén till denna fickhandbok.

Författare: Julia Rönngren och Mona

Illustratör och formgivare: Ruhani Islam

Hemsida: nnsng.se

Tryckeri: Gävle Offset (2016)

ISBN: 978-91-982213-3-6

#TRYGGSKOLA

Förord

I Skolverkets läroplan och i skollagen står klart och tydligt att skolan ska främja förståelse för andra människor, aktivt motverka diskriminerande eller kränkande behandling, samt bemöta främlingsfientlighet och intolerans med kunskap.

Ingen i skolan ska utsättas för kränkningar baserade på kön, könsidentitet och könsuttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, normbrytande funktionsvariation, sexuell läggning eller ålder.

Trots detta rapporteras allt fler elever känna sig otrygga i den nuvarande skolmiljön.

Bara under 2015 tog Skolinspektionen emot 4035 anmälningar rörande kränkande behandling och bristande stöd från skolan. Dock kan vi med säkerhet säga att mörkertalet är stort. Ytterst få elever kan tala om sin skolgång som helt trygg. Elever får ta emot kränkande glåpord om deras identiteter, rasistiska skällsord ristas in på skoltoaletter och bänkar, ofta i sällskap med hakkors.

Upplevelser ifrågasätts och förminskas, samtidigt tystas elever ner och tvingas acceptera kommentarer eller skämt som åsikter, trots att de är direkt skadliga och kränker andras existens.

Ansvar läggs på de elever som utsätts för förtryck, istället för hos dem som har det faktiska ansvaret – skolpersonalen. Ett ansvar att stå för representationen av förtryckta grupper, samt att informera om och problematisera samhällets normer.

Minoritetsgrupper glöms ofta bort i undervisningen, och när de väl syns är bilden onyanserad och eurocentrisk, vilket skapar och befäster fördomar som skolan säger sig aktivt motarbeta.

Är det så här det ska se ut?

Vikten att granska information, att vara källkritisk och föra in nyanserade perspektiv i arbeten pratas det ofta om. Varför glöms då normkritik så lätt bort?

Idag lever vi en värld där samhället tar rättigheter från, och därmed avhumaniserar, normbrytande personer. Därför är det viktigt att skolpersonal inser att de som det talas om som »de andra«, går i deras skolor och sitter i deras klassrum. Detta är inget nytt, vår generation har varken uppfunnit hbtq+personer eller rasism.

Eleven som skriker glåpord efter en klasskamrat är inte det huvudsakliga problemet, utan ni vuxna som med er tystnad möjliggör att dessa strukturer upprätthålls. Det är dags att ta ställning nu och skapa en trygg skola för alla!

DET ÄR DAGS ATT TA STÄLLNING NU OCH SKAPA
EN TRYGG SKOLA FÖR ALLA!

11 tips
på hur du som
skolpersonal kan
skapa en
#TRYGGSKOLA

1.

Granska din egen position

Som skolpersonal har du en auktoritetsposition och är den som sätter tonen i klassrummet. Denna position innebär också ett ansvar att aktivt ta ställning för elevers rätt till en trygg skola. Om du säger eller antar att alla är heterosexuella, skapar du en problematisk och exkluderande miljö för dina elever. Känner du dig osäker, läs då på om hbtq+, rasism och genus och om diskriminerande strukturer. Ta reda på hur dessa strukturer fungerar och påverkar elevers möjlighet att vara sig själva utan rädsla för hot, våld och trakasserier. Som skolpersonal är det alltså viktigt att vara medveten om sina inlärdade fördomar och vara medveten om dessa när du bemöter dina elever. Som skolpersonal är du också skyldiga att jobba mot alla former av diskriminering oavsett personliga åsikter.

SPEGEL SPEGEL PÅ VÄGGEN DÄR,
INNEHÅLLER MITT ARBETE NORMER
OCH FÖRDOMAR NÄR JAG LÄR?

2.

Kränkningar, diskriminering och mobbing är aldrig okej

SE TILL ATT OVANSTÄNDE
INTE FÖREKOMMER I SKOLAN, INTE ENDAST
BLAND ELEVER UTAN ÄVEN BLAND ER SJÄLVA.
BÅDE MELLAN VARANDRA OCH MELLAN
SKOLPERSONAL OCH ELEVER.

Elevers trygghet i skolan behöver prioriteras!
Ofta fyller elever i enkäter i skolan för att se hur vi har det. Men det saknas ett normkritiskt perspektiv, vilket försvårar ert arbete att faktiskt åtgärda dem problem som då synliggörs. Våga ta reda på hur det ser ut på din skola. Förekommer det hbtq+fobi, rasism och sexism? Ta det på allvar, våga gränsa och stå på den/de utsattas sida, skapa en dialog med elever och kollegor. Stå på dig! På så vis är du med och skapar förståelse, trygghet och hindrar en fortsatt normalisering av kränkningar, mobbning och diskriminering.

✿ EN TILL RUTA ✿

TJEJ

KILLE

ANNAT: _____

NNSG.SE

BESTÄLL KLISTERMÄRKEN FRÅN NNSG.SE
FÖR ATT ÅTGÄRDA KÖNS-EXKLUDERINGEN
SOM FÖREKOMMER PÅ PROV, ENKÄTER, ETC.

3.

Sluta felköna

KÖN ÄR EJ BIOLOGISKA,
DE ÄR EN SOCIAL KONSTRUKTION

KÖNA EJ BASERAT PÅ UTSEENDE
OCH EGEN TOLKNING

HEJ
MITT PRONOMEN ÄR.

Han

HEJ
MITT PRONOMEN ÄR.

HON

HEJ
MITT PRONOMEN ÄR.

HEN

Idag råder en stark tvåkönsnorm i vårt samhälle. Det innebär att många tror att det bara finns två kön, tjej och kille. Då kroppens utseende inte säger något om en persons könsidentitet blir det ett väldigt snävt sätt att definiera kön på. Det är dags att sluta anta att alla antingen har hon eller han som pronomen. Vissa har inga pronomen alls, andra använder pronomen som hen, hin, hyn och den. Ett sätt att synliggöra detta på är till exempel att låta personer presentera sig med både namn och pronomen. Var och en vet bäst själv vad dens pronomen är och att inte ta hänsyn till detta är vad som kallas för att felköna. Felköning är både respektlöst och kränkande och det ska tas på lika stort allvar som annan form av diskriminering.

OM DU KAN LÄRA DIG NYA ELEVERS
NAMN VARJE TERMIN SÅ KAN DU LÄRA DIG
ATT ANVÄNDA RÄTT PRONOMEN

4.

**Dela inte upp
grupper baserat
på kön**

Eftersom alla inte identifierar sig som tjejer eller killar blir det problematiskt att dela upp klassen i könade grupper. Av samma anledning är det även problematiskt att hälsa på klasser med att säga »hej tjejer/killar« eller använda uttryck som »kom igen grabbar« eftersom det exkluderar elever som inte definierar sig enligt tvåkönsmodellen. Låt också eleverna själva definiera sin könsidentitet och påtala inte att den har »valt fel grupp«. I situationer där det uppkommer jämförelser mellan kvinnlighet och manlighet är det bättre att använda sig av feminitet/maskulinitet.

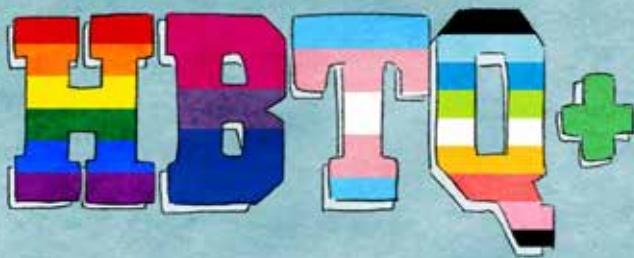

5.

**HBQTQ+ är
inte samma sak**

Ett vanligt misstag kan vara att anta att HBTQ+ endast står för sexualitet när det i själva verket är ett begrepp för både normbrytande sexualiteter och könsidentiteter. Att vara medveten om detta och jobba för att upplysa och lära ut med rätt information är alltså viktigt. Det är även viktigt att inkludera plusset då det står för att flera bokstäver ingår, till exempel I (intersex) och A (asexuell).

Glöm heller inte bort att heterosexualitet också är en sexualitet som kan behöva problematiseras.

HBTQ STÅR FÖR HOMOSEXUELL, BISEXUELL, TRANSPERSON OCH QUEER

6.

Det post- koloniala arvet

VEMS HISTORISKA PERSPEKTIV
UTGÅR DU IFRÅN?

Är du medveten om
den koloniala historia
som återspeglas i
undervisningen?

Ofta utgår undervisning, och kanske framförallt
historian, ifrån ett europeiskt och kristet perspektiv.
Denna typ av undervisning osynliggör en rasistisk
historia som påverkar elever än idag i form av rasism
och ständigt återkommande stereotyper av minoritets-
grupper. Så fråga dig en gång till: Vems historia är det
som undervisas och vem är det som berättar den?

7.

**Det är inte
elevens ansvar
att utbilda dig**

VI ELEVER FÅR EJ BETALT
FÖR ATT GÖRA ERT ARBETE

Bara för att en elev har erfarenheter av att rasifieras, av att vara transperson eller av att ha en normbrytande sexualitet, betyder det inte att eleven ska agera talesperson och representera en hel grupp med sina erfarenheter. Att be en elev stå inför en hel klass och lära ut om antirasism eller hbtq+ upplevs av många som både utelämnande och sårbart eftersom det är en situation där kommentarer och frågor kan både kränka och såra. Det är istället ditt ansvar som lärare att lyfta dessa frågor i din undervisning. Genom det visar du också att det är viktiga frågor som ska tas på allvar. Känner du dig osäker, läs på och skaffa dig kunskap, engagera dig för en tryggare skola.

The Google logo is displayed in its characteristic multi-colored font (blue, red, yellow, blue, green, red).

är eleverna bibliotek eller borde jag söka upp info själv?

sök på google

jag har tur

8.

I undervisningen

NÅGRA SAKER ATT HA SOM RUTIN ATT TÄNKA PÅ
NÄR DU PLANERAR UNDERVISNINGEN:

- ▲ Inkludera hbtq+personer
- ▲ Var normkritiskt medveten i val av texter och annat material till lektioner
- ▲ Osynliggör inte normbrytande personer i ämnen som till exempel historia och biologi
- ▲ Granska undervisningsmaterialet och se till att det inte förekommer underliggande rasism och/eller exkludering av normbrytande personer
- ▲ Lägg vikt vid andra områden än västvärlden och börja problematisera eurocentrismen
- ▲ Kom ihåg att det inte finns några »bra« stereotyper, undvik dessa och särskilt när det kommer till personer som inte följer normen

9.

Inkludering i likabehandlings- planen

Likabehandlingsplanen är ett rättighetsdokument, som finns till för elevers trygghet och som vi elever ska vara med och påverka. Vi har alltså rätt att delta i arbetet med likabehandlingsplanen, men våra synpunkter lyssnas det sällan på. Att dessutom inte låta elever ta del av den är ett agerande som direkt måste upphöra. Tyvärr glöms det ofta bort att likabehandlingsplanen faktiskt gäller oss, att vi är rättighetsbärare och måste kunna ta del av vilka dessa rättigheter är. Vi befinner oss i skolmiljön nästan varje dag, precis som skolpersonalen, och har bra idéer och åsikter om vad som behöver göras för att skolan ska bli en tryggare plats för alla, så lyssna på oss.

Dessutom har vi skollagen och diskrimineringslagen på vår sida här!

10.

**Skolan som
trygg plats**

Ta incidenter som rör sig om rasism, hbtq+fobi och sexism på allvar. Ha en tydlig handlingsplan, och följ den när incidenter sker. Ta inte lätt på elever och kollegor som utsätter sina skolkamrater och elever för kränkande handlingar, diskriminering och våld. Våga ta ansvar för en tryggare skola. Agera och signalera tydligt att sådant beteende inte är okej och prata återkommande om kränkande beteenden i skolan. Undvik att ha könade toaletter och hitta fungerande lösningar som funkar gällande omklädningsrum för alla elever. Se även till att ha rum på skolan som kan användas av troende elever vid andliga behov.

11.

**Var synlig
och tillgänglig**

När en elev söker stöd, uppbackning och förtroende – ta vara på det! Se till att det finns resurser och kompetens nog att på ett relevant sätt vara tillgängliga för eleven. Ifrågasätt inte eleven vad gäller dennes upplevelser och erfarenheter, var istället tillmötesgående och gör allt i skolans makt för elevens trygghet. Det här gäller all skolpersonal, och framförallt rektorer som är svåra att nå fram till. Våga lyssna på oss, era elever, ta er tid. Att vara synlig och tillgänglig ökar tryggheten och vissheten om att ni bryr er och är engagerade i oss elever.

**VISA ATT DU FINNS DÄR FÖR ELEVERNA,
OCH ATT DU SER OCH HÖR DEM**

**Tips på hemsidor
där du kan lära
dig mer om hbtq
antirasism,
och genus.**

- ▲ **Nätverket för normkritiska skolgrupper**
nnsq.se
- ▲ **RFSL Ungdom**
rfslungdom.se
- ▲ **RFSL Stockholm**
rfslstockholm.se
- ▲ **Interfem**
interfem.se
- ▲ **Sveriges elevråd – SVEA**
svea.org
- ▲ **Låt Stå**
latsta.com
- ▲ **Ungdom Mot Rasism /Normbrytande rättigheter**
umr.se
- ▲ **Antidiskrimineringsbyrån Uppsala**
adbsverige.se
- ▲ **Transformering**
transformering.se

Avslutande text från NNSG

Nätverket för normkritiska skolgrupper (NNSG) är ett nätverk för gymnasieelever som vill jobba för en tryggare skola. Våra fokusområden är hbtq, antirasism och genus. Den här fickhandboken är skriven av elever inom nätverket och innehåller samlad erfarenhet från tre års arbete med elever och deras upplevelser av att befinna sig i skolmiljön. Framförallt upplever eleverna en frustration över att inte bli tagna på allvar eller lyssnade på när de försöker tala om hur de mår och vad som faktiskt pågår på skolan. Den här fickhandboken är en direkt idé från eleverna i NNSG. Det är en uppmaning från eleverna till er som jobbar i skolan om att vara modiga och ta ansvar för en trygg skola där elever bemöts utifrån vilka de är, där rasism inte accepteras och där elever ges utrymme att påverka sin skola.

**NNSG ÄR ETT SAMARBETSPROJEKT MELLAN RFSL UNGDOM
OCH RFSL STOCKHOLM SOM FINANSIERAS AV ARVSFONDEN**

DEN HÄR FICKHANDBOKEN RIKTAR SIG TILL ALL SKOLPERSONAL SOM VILL JOBBA FÖR EN TRYGGARE SKOLA FÖR ALLA ELEVER. FICKHANDBOKEN ÄR EN DEL AV KAMPANJEN #TRYGGSKOLA, EN KAMPANJ SOM DRIVS AV ELEVER INOM NÄTVERKET FÖR NORMKRITISKA SKOLGRUPPER, NNSG.

BAKOM KAMPANJEN STÅR ÄVEN FÖLJANDE ORGANISATIONER:

RFSL UNGDOM, RFSL STOCKHOLM, SVERIGES ELEVRÅD – SVEA, PEACEWORKS, NORMBRYTANDE RÄTTIGHETER/UNGDOM MOT RASISM, INTERFEM OCH ANTIDISKRIMINERINGSBYRÅN UPPSALA.

Nätverket för
normkritiska
skolgrupper

